

Móricz Lajos

Fejezetek egy katonapolitikus életéből

Száz éve, 1902. augusztus 31-én született Sátoraljaújhelyben Révész Géza, aki 1957-től 1960-ig a Magyar Népköztársaság honvédelmi minisztere volt. A zempléni megyeszékhely e különös életpályát bejárt szülőlténeke személye jól példázza a Kádár-rendszert megszilárdító politikusi-értelmiségi réteg kialakulásának tipikus állomásait: a munkás, vagy paraszti származást, a két világháború közötti illegális mozgalmi múltat, a Szovjetunió közvetlen hatását, majd a Rákosi-korszak második vezetői vonalában végzett politikai munkát.

A Révész család elsőszülött gyermeke Sátoraljaújhelyben járta ki az elemi iskola osztályait. A jó eszűnek tartott fiút a borbélymesterséget űző apja Budapestre irányította, hogy ott tanulja ki az ezüstműves szakmát. Az ifjú Révész Géza néhány év elteltével bekapcsolódott a fővárosi VII. kerületi ifjúmunkás szervezet munkájába, 1919-ben belépett a Vörös Hadseregbe. Előbb a déli határra, később a cseh harctérre került. A Tanácsköztársaság megdöntése után Ausztriába, majd Csehszlovákiába emigrált. Bécsi tartózkodása alatt megtanult németül. Hazatérése után a Kommunista Ifjúmunkások Magyarországi Szövetségében végzett szervező munkát. Ezért 1922-ben letartóztatták, és mint hatodrendű vádlottat, tíz évi fegyházbüntetésre ítélték. A magyar és a szovjet kormány közötti megállapodás alapján 1924 novemberében, magyar hadifogoly tisztékért cserébe, több fogvatartott magyar munkásmozgalmi aktivistával együtt kijutott a Szovjetunióba, ahol két és fél hónapi szanatóriumi gyógykezelés után párt-ösztöndíjasként egyetemi tanulmányokba kezdett. 1932-ben mérnöki diplomát szerzett, két évre rá a Vörös Hadsereg hadmérnöke lett. Ezután a Honvédelmi Népbiztosság páncélos parancsnokságán szolgált I. osztályú mérnökparancsnokként. 1940-ben a moszkvai központú harcokcsibázis parancsnokhelyettesévé nevezték ki. 1943-ban a cseljabinszki 58. sz. hadifogoly-tábor parancsnokhelyettese volt, ahol politikai felvilágosító munkát végzett a magyar hadifoglyok között. 1944 nyarán a Kommunista Magyarországi Pártja (KMP) moszkvai bizottságának káderállományába került, szeptemberben pedig a Kijev melletti szvjatosinói partizániskola magyar részlegének parancsnoka lett.

Révész Géza 1945. február végén szovjet alezredeként érkezett Debrecenbe. Első megbízásként a Magyar Kommunista Párt (MKP) káderosztályának helyet-

tes vezetője lett. 1946-ban – már Budapesten – bevásztották az MKP Központi Vezetősége katonai bizottságába, s vezetője lett a bizottság végrehajtó szerveként működő karhatalmi (katonai) osztálynak. A kommunista és a szociáldemokrata párt egyesülése után azonban az új pártközpontban más "káderesre" volt szükség, s mert németül, franciául, oroszul jól beszélt, átmenetileg diplomáciai pályára irányították: 1947 szeptemberétől 1948 októberéig varsói követként dolgozott.

A rövid külszolgálati kitérő után átkerült a honvédség állományába. A köztársasági elnök 1948. október 16-án altábornaggyá léptette elő és kinevezték a Honvédelmi Minisztérium (HM) Katonapolitikai Csoportfőnöksége élére, hírszerző és felderítő feladatok ellátására. Az itt végzett munkájáról a Hadtörténelmi Levéltárból előkerült életrajz semmit sem árul el, holott az 1949-ben lefolyt Rajk-Pálffy perben, majd több tábornok – köztük Révai Kálmán – elítélésében és a hadsereg több tisztje letartóztatásában aligha lehetett az általa irányított szervezet csupán szemlélő résztvevő. Sztálin halála után, az új Nagy Imre-kormány részéről több személyi vonatkozású intézkedés született, ezek egyikeként 1953 őszén Révész Géza is felmentették csoportfőnöki beosztásból. Ugyanakkor tény, hogy viselt dolgairól a hadseregben még pletyka szintjén sem terjedtek el öt elitélő történetek.

1954-ben a HM fegyverzeti és technikai főfelügyelőjévé nevezték ki. Ilyen funkció korábban nem létezett. A szakemberek közül valószínűleg már akkor is többen tudták, hogy a kinevezett főnök képtelen lesz megbirkózni az elé állított feladattal, miután a fennálló vezetési rendszerben a fegyverzeti és technikai ügyek intézése decentralizáltan történt, a különböző fegyvernemi szolgálati főnökségek irányításával. A centralizálás feltételei akkor még sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem körvonalazódtak. Így is történt. Több hónapos próbálkozás után Révész Géza jelentette a honvédelmi miniszternek helyzetének tarthatatlanságát és kérte felmentését a teendőik alól. Bata István vezérezredes, az akkori miniszter, a kérelmet teljesítette, egyúttal kezdeményezte, hogy az altábornagy a továbbiakban dolgozzék az Országos Tervhivatalban, legyen ott az elnök katonai helyettese. A felsőbb szervek Bata javaslatát elfogadták, és Révészt 1955. január 7-én a posztra kinevezték. Ebben a beosztásban érte őt az 1956-os forradalom és szabadságharc, amelyben nem vállalt közszereplést – legalábbis a levéltárban erről eddig nem került elő érdemleges adat.

A forradalom leverése utáni tevékenységéről azonban már jóval több tudható. 1957. január 20-án a Münnich Ferenc, a fegyveres erők minisztere (a honvédelmi és a belügyi tárca egyaránt hozzá tartozott) vezetésével Moszkvába utazó tiszti csoport rangidős tagja Révész Géza volt. A moszkvai út során Münnich

Ferencnek a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erői főparancsnokával kormányserződés aláírására volt felhatalmazása. A tanácskozáson a magyar hadsereg helyzetéről, a szovjet csapatok magyarországi tartózkodásáról és a magyarországi fő teendőkről volt szó. A Kádár-kormány katonai megszilárdítására vonatkozóan a Varsói Szerződés akkori főparancsnoka Konyev marsall, és törzsfőnöke Antonov hadseregtábornok fogalmazták meg a legsürgősebben végrehajtandó feladatokat, amelyeket Magyarországnak, mint a Varsói Szerződés tagjának mielőbb teljesítenie kell.

A Szovjetunióban tett látogatás Révész Géza életpályájában nem múlt el nyomtalanul. 1957. február 26-án kooptálták a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Ideiglenes Központi Bizottságába, két nap múlva a kormányba, és március 1-jétől pedig – feltehetően szovjet biztatásra – ő intézte a honvédelmi ügyeket. Miniszteri parancsot adott ki, amelyben közölte, hogy mint a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány tagja, átvette a HM vezetését Uszta Gyula vezérőrnagytól, aki a továbbiakban miniszterhelyettesként fog dolgozni.

A hadsereg élete – bár nem minden vonatkozásban, de – hamarosan restaurálódott. Március 15-ével visszaállították az elvtárs megszólítást. A hadsereg hivatalos neve újból Magyar Néphadsereg lett, a forradalom alatt bevezetett Honvédség helyett. Ugyanakkor magyar hagyományokra emlékeztető új rendfokozati jelzéseket és ruházatot rendszeresítettek. A katonaság forradalom alatti magatartásának elemzéséről, amelyet a HM apparátusa az 1957 januárban beérkezett jelentések alapján készített, Révész olyan értelmű jelentést terjesztett Münnich Ferenc elé, amely szerint elfogadhatatlanok azok a vélemények, amelyek az 1956-ban lezajlott "eseményekért" a néphadsereget teszik felelőssé. Álláspontját kifejtette az 1957. júniusi országos pártértekezleten is, ahol felszólalásában a hadsereg felelősségét firtatta az "ellenforradalomban". Szerinte a néphadsereg szervezésében 1949-től olyan súlyos hibákat vétettek, hogy a tisztikar októberben nem volt ura a helyzetnek. Az újjászervezett néphadsereg azonban erős, és képes lesz a Varsói Szerződésen belül ellátni feladatait. Révész hangsúlyozta a szovjet csapatok további magyarországi tartózkodásának szükségességét is.

A politikai normalizáció jegyében az Országgyűlés 1957. május 9-én Révész Géza altábornagyot megválasztotta honvédelmi miniszterré. Ezzel visszaállt a korábbi alkotmányos helyzet. Megerősítette Révész pozícióját a júniusi pártértekezlet is, ahol a Központi Bizottság tagja lett.

Megfelelve a pártértekezlet felszólalásának, a kormány megbízásából 1957. május 27-én egyezményt írt alá a szovjet kormány Budapestre érkezett képviselőjével, Zsukov marsallal. Az egyezmény jogilag "rendezte" az osztrák államszerződés aláírása napjától (1955. május 15-től) szabályozatlanul maradt szovjet csapatok helyzetét Magyarország területén.

Révész Géza minisztersége ideje alatt fejeződött be a néphadsereg újjászerve-

zése. A szervezéssel és a kiképzéssel kapcsolatos munkálatokat a vezérkari főnökként működő Ugrai Ferenc vezérőrnagy javaslatai alapján irányította. Emellett figyelemmel kísérte a kornak jobban megfelelő honvédelmi jogszabályok kidolgozását, az új honvédelmi törvény előkészítését. Szorgalmazta a hadsereg hivatásos állományának szolgálati viszonyát átfogóan rendező jogszabály elfogadását. A HM átadta a különböző raktáraiban tárolt, feleslegesnek ítélt anyagi készleteit a polgári kereskedelmi szervezeteknek, javítva ezzel a lakosság ellátását. Emellett néhány objektum is elkerült a hadseregtől, közöttük a volt Ludovika Akadémia épületcsoport és a balatonfüredi üdülő (amit egyébként a tisztikar a miniszter hibás döntéseként értékelt.)

1958. március 21-én az Elnöki Tanács Révész Gézá t vezérezredessé léptette elő. 1958 őszén a hazánkban állomásozó szovjet Déli Hadseregcsoport törzssével közös csapatgyakorlatot tervezett és vezetett le, amelynek keretében dunai átkelésre is sor került. A gyakorlat sok irányú tapasztalatainak egyikeként kezdődött meg egy miniszteri döntést követően a csapatok ellátásában az áttérés (a ruházati, majd pedig az élelmezési ellátásban) a természet-norma ellátásról a pénzgazdálkodásra.

1959-ben a honvédelmi miniszter vezetésével magyar katonai küldöttség utazott Kínába, ahol az akkori hivatalos tájékoztatók szerint különösen meleg fogadtásban részesült: Révészt Mao Ce-tung elnök is fogadta.

Az 1959. november 30. és december 5. között ülésező VII. pártkongresszuson Révész kifejtette: az "ellenforradalom" óta a hadsereg jelentősen fejlődött, politikailag szilárd. Hangsúlyozta a békés egymás mellett élés elvét, és a kétoldalú leszerelés fontosságát. A kongresszus határozatában a hadsereg "minőségi" fejlesztése szerepelt. Akkor ezt általában úgy értelmezték, hogy a hadsereg nem növekszik tovább, hanem az elavult haditechnikai eszközeit fokozatosan újakra cseréli, és ezzel megkezdí a felzárkózást a környező országok hadseregeihez, amelynek színvonalától jelentősen lemaradt. A legfelső vezetésen és néhány magas rangú katonatisztn kívül azonban senki sem tudta, hogy hazánkban a szovjet elvárás szerint mielőbb olyan légvédelemmel kell rendelkeznie, amely a Varsói Szerződés egyesített rendszerébe teljes értékűen be tud illeszkedni, és olyan tábori hadsereget kell fenntartania, amellyel szükség esetén képes részt venni az európai hadszíntéren folyó hadműveletekben, gyakorlatilag a szovjet vezérkar alárendeltségében. E követelményeknek eleget tenni persze elsősorban nem minőségi, hanem mennyiségi fejlesztés útján lehetett.

1960. május 17-én az Elnöki Tanács Révész Géza vezérezredes a hivatalos közlés szerint "egészségi állapotára tekintettel, saját kérésére" felmentette beosztásából, egyidejűleg kinevezte hazánk moszkvai nagykövetévé.

Az egészségi állapotra való hivatkozás a felmentést illetően némi kétséget vet

fel, hisz a nagyköveti poszt is elfogadható erőnlétet kívánt. A felmentés valódi indoka az lehetett, hogy a szovjet vezérkar ekkor már fiatalabb és dinamikusabb katonai vezetőt látott volna szívesebben a miniszteri poszton, minthogy a szocialista táboron belül az a felfogás uralkodott, hogy a két világrendszer közötti háború bármikor kitörhet és abban a kezdeti időszak döntő módon kihat a továbbiakra. Részben ez nézet vezethetett Révész felmentéséhez, másrészt a vezetés érzékelhetett nála bizonyos fenntartásokat, de fáradságot is. Ráadásul konfliktusai is adódtak. 1959-ben ugyanis Ugrai Ferenc vezérkari főnököt vezérkari akadémiára a Szovjetunióba vezényelték. Ezzel egyidejűleg Tóth Lajos vezérőrnagyot kinevezték a vezérkari főnök általános helyettesévé, továbbá a vezérkari főnök vezénylése idejére megbízták a főnöki teendők ellátásával. Ettől kezdve tehát ő lett a miniszter első munkatársa, akivel azonban olyan összhang, mint Ugraival, nem alakult ki.

A moszkvai nagyköveti beosztás azonban az években nem töltött be igazán fontos szerepet. A magyar minisztériumokban és a központi szervek apparátusában szovjet tanácsadók működtek. A Moszkvában működő KGST (Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa) az ottani követségektől, így a magyar nagykövetségtől is szinte minden lényeges gazdasági jellegű tennivalót átvett. A nagykövetnek és feleségének főként protokolláris feladatokat kellett ellátnia. Katonai kérdésekkel a nagykövet egyáltalán nem foglalkozott. Bár Moszkvában volt magyar katonai attasé is, szakmai feladatai alig akadtak. Ügyköre lényegében a Szovjetunióban tanuló katonák magatartásával kapcsolatos kérdésekre korlátozódott.

Révész Gézá 1963. február 22-én mentették fel nagyköveti megbízása alól. Hazatérve nyugdíjasként élt, de fontos részét alkotta az ún. "csendes kádári többség"-nek. Kádár János ugyanis következetesen ügyelt arra, hogy a párt Központi Bizottságában megtartsa egykor aktív, megbízható munkatársait, biztosítva ezzel maga számára a mindenkori szavazattöbbséget. Jól szemlélteti ezt, hogy a KB "fiatalítása" létszámbővítéssel, és nem helycserékkel történt. A pártkongresszuson 1959-ben 71, 1962-ben 81, 1966-ban 101, 1970-ben 105, 1975-ben pedig már 125 KB-tagot választottak. Révész Géza haláláig tagja maradt a testületnek, tehát – Kádár jelölése alapján – a felsorolt valamennyi kongresszuson beválasztották. Emellett akadtak ún. "társadalmi" tisztségei is. 1958-tól 1967-ig országgyűlési képviselő volt, Bács-Kiskun megye színeiben, nyilván kijelöléses alapon. 1967-ben megválasztották a Magyar-Szovjet Baráti Társaság alelnökévé, majd két év múlva a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság tagjává is. Mindkét tisztségét haláláig viselte. Életének 75. évében, 1977. január 22-én hunyt el Budapesten.